

Makale Künyesi (Araştırma): Çürük, Y. ve Erkinay Tamtamış, H. K. (2022). Türkiye Türkçesinde geniş zaman ekinin kuralsızlığı üzerine. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 1142-1163.

<https://doi.org/10.32321/cutad.1173863>

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE GENİŞ ZAMAN EKİNİN KURALSIZLIĞI ÜZERİNE

Yasemin ÇÜRÜK¹

Hadra Kübra ERKINAY TAMTAMIŞ²

ÖZET

Türkçede geniş zaman ekleri, çok değişim göstermemiş eklerden olup Türkçenin tarihi dönemlerinden günümüze kadar hem işlev hem de biçim olarak korunabilmiştir. Ancak bazı geniş zaman eklerinin eylemlere gelişinde geçmişten günümüze bazı değişimler ve tutarsızlıklara sahip olduğu görülmektedir. Bu tutarsızlıklar çok derin olmasa da birtakım belirsizliklere neden olmaktadır. Bu açıdan, karışıklığı önlemek amacıyla, hangi eylemlere hangi eklerin geldiğine dair dilbilimsel bir çözüm üretmek gerekmektedir. Bu çözüm, eylemlere gelen eklerin geliş nedenlerinin belirlenme çabasıyla mümkün olabilir. Bu çalışmanın amacı bu çözümün ne olduğunu belirlemek üzerinedir. Çalışmada tarama yöntemiyle *Türkçe Sözlük*'te yer alan tüm eylemler listelenmiş ve eylemlerin aldığı geniş zaman ekleri belirlenmiştir. Tek heceli eylemlerde sonu '-l, -n, -r' akıcı ünsüzlerle biten eylemlerde bir tutarsızlık olduğu tespit edilmiştir. Morfolojik değişimin fonetikle ilgili olduğu görülmüştür. Belirlenmiş bu eylemlerin aldıkları geniş zaman eklerinin belirlenmesiyle anadil konuşuru ile birlikte Türk dili öğretiminde de geniş zaman ekinin kullanımıyla ilgili belirsizlik giderilmiş olacaktır.

Anahtar kelimeler: Geniş zaman, ekler, biçimbilim, eylemler, görünüm.

¹ Doktor Öğretim Üyesi, Doğuş Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, yasemincuruk@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-8650-2911>.

² Doktor Öğretim Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, hadraerkinay@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1469-0404>.

ON THE IRREGULARITY OF THE PRESENT TENSE SUFFIXES IN TURKISH

ABSTRACT

Present tense suffixes are one of the suffixes that have not changed much in Turkish. It has survived from the historical periods of Turkish to the present day by preserving both function and form. However, it is seen that some of the present tense suffixes have some changes and inconsistencies from the past to the present. Although these inconsistencies are not very deep, they cause some uncertainties. In this respect, in order to avoid confusion, it is necessary to produce a linguistic solution about which verbs and which suffixes come. This solution may be possible by trying to determine the reasons for the attachments to the actions. The purpose of this study is to determine what this solution is. In the study, all the verbs in the Turkish Dictionary were listed by scanning method and the present tense suffixes of the verbs were determined. It has been determined that there is an inconsistency in verbs ending in '-l, -n, -r' fluent consonants in monosyllabic verbs. Morphological change was found to be related to phonetics. With these determined actions, the ambiguity regarding the use of aorist suffix in Turkish language teaching together with the native speaker will be eliminated.

Keywords: Present tense, suffixes, morphology, verbs, appearance.

GİRİŞ

Geniş zaman; geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanı içine alan ve eklendiği eylemin her zaman yapıldığını ve gelecekte yapılacağını gösteren bir zamandır. Geniş zaman, alışkanlıkları ve genel geçer bilimsel verileri de açıklamakta kullanıldığı için evrensel kabul edilebilir.

Türkçenin en eski dönemlerinde geniş zaman ekinin fonksiyonu daha da genişti. Çünkü geniş zaman eki aynı zamanda şimdiki zaman ekinin görevini üstlenmişti. Zaman geçtikçe durumun tersine döndüğüne dair örnekler ortaya çıkmaya başlamıştır. Şimdiki zaman ekinin giderek geniş zaman ekinin bazı kullanım alanlarına dâhil olduğu görülmektedir. Örneğin, *teşekkür ederim, rica ederim* gibi genel kullanımlara sahip kalıp ifadelerin *teşekkür ediyorum, rica ediyorum* olarak kullanılması göze çarpmaktadır. Tekrarlanan eylemlerde ise geniş zaman kullanılırken *-yor* kullanımı belirli bir eylemi ifade etmek için kullanılır. Geniş zaman eki, *-yor*'a göre daha geneldir:

Hep kitap okursun.

Kitap okuyorsun.

Ayrıca gelecek zaman için de kullanılabilen şimdiki zaman eki, ilerleyen süreçte geniş zamanın bu anlamda kullanılmasının önüne geçebilir:

Yarın gelirim.

Yarın geliyorum.

Bu iki zaman ekinin birbirinin yerine kullanıldığı örnekler azımsanmayacak kadar çoktur. Bu durumun temel sebebi belki de Kuznetsov'un geniş zaman ekinin kökeni ile ilgili yaptığı araştırmada ortaya konmuştur. Kuznetsov (1997), "Türkiye Türkçesi Morfoetimolojisine Dair" makalesinde geniş zaman ekinin kökeni üzerine yapılmış incelemeleri değerlendirip kendi görüşünü de ifade etmiştir:

"İlgilediğimiz konuya kaynaşma kuramının taraftarları sıfatıyla eğilen G. Doerfer, E. A. Grunina, L. Johanson ve B. A. Serebrennikov'un keza –(o)r ekini bir ortaç veya yönelme - verme hâli ekinden çıkarmayı düşünen N. A. Baskakov ile A. N. Kononov'un tahminlerini bir yana bıraktığımız gibi incelediğimiz ekin kökenini "er" isminde görmek isteyen J. Deny veya "er-" fiilinde arayan İ. A. Batmanov'un görüşlerini de gerekçeli bulmuyoruz. Kononov, 80'li yıllarda yeni bir tahminde bulunup –yur / -yar lahikalarında bir -ğu / -ga ekiyle bir –r ekini gördü. Fakat hiçbir anıtta hiçbir lehçede geniş zaman ekindeki y yerinde bir ğ / g görülmuş değildir. Hem ğ, g olsa seveyür, bakayur şekilleri oluşmaz, sevgür, bakğur (ba.....ur) olurdu. ... Eğer geniş zaman (sabık şimdiki zaman) ekinin en kadim biçimi –yur, -yür (veya –yor, -yör) ise, kökenini bulmak zor değildir. Kökeni elbette ki yor (veya yori, yürü) fiilidir. Yalnız bir soruyu izaha hacet vardır: Şimdiki zamanla yürü (yor) fiili arasında ne gibi bir bağ olabilir? Anlaşıyor ki yor (yürü) fiili "yarı yardımcı" bir fiil olarak ilkin –ve uzun zaman sadece devinim (hareket) ifade eden fiillere takıldı, örneğin kel yor yahut da kel yürü (=geliyor; yani madem yürü(yor), adım atıyor, demek ki gel(mek) eylemi henüz tamamlanmış sayılmaz), ket yor yahut ket yürü (=gidiyor; madem adım attığını yürüdüğünü görüyoruz, ket(mek) eyleminin herhalde geçmişle ilgisi yoktur). Ancak kel, ket (kit), bar (var), in, çık gibi devinim fiillerine şimdiki zaman anlamını vermek üzere iyice bağlandıktan sonra yor (yürü) fiili "yarı yardımcı"lıktan çıkmış, tam "yardımcı fiil" olarak başka fiillere de katılmaya başlamıştı, meselâ yat yor ("yatıp yürüyor" değil tabii, sadece "yatıyor" anlamında). Yor (yürü) yardımcı fiilinin –yor (-yür) ekine dönüşmesi (mesela yat yor ya da yat yürü > yat –yor, yat –yür) hiçbir izah istemez. Geniş zamanla

gelecek zaman, -yür (-yor) ekinin çok sonra edindiği anlamlardır”
(s. 206-207).

Kuznetsov'un görüşüne göre geniş zaman ekinin kökeni ile şimdiki zaman ekinin kökeni “yori” fiiline dayanmaktadır. Bu durumda da günümüzde bu eklerin birbirinin yerine kullanılması sadece anlama ilgili olmayabilir.

Bunların yanı sıra geniş zaman eki tarih boyunca birleşik zaman diye adlandırılan çekimlerde aslında görünüş olarak süreklilik veya alışkanlık ifadesi vermektedir.

Alanyazında geniş zamanla ilgili birtakım çalışmalar olsa da geniş zaman eklerinin eylemlere nasıl ekleneceği hususundaki araştırmalar oldukça sınırlıdır. Bu sınırlılık çalışmanın özgün değerine işaret etmektedir. Türkçede üç geniş zaman eki vardır: -r, -Ar ve (X)r. Eylemlerin geniş zaman ekini almaları belirli kurallara göre olsa da bazı eylemlere gelen geniş zaman ekinin kural dışı olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu kural dışılık ve bu kural dışılığın nedenlerini belirlemek araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Araştırmada geniş zaman ekinin kısaca kronolojik gelişimine yer verilmiş olup geniş zaman eklerinden -Ur ekinin tarihsel süreçte yaygın olarak kullanıldığı görülmüştür. Türkçenin tarihi dönemlerindeki geniş zaman eki kullanımı, Türkiye Türkçesindeki ile benzerlik göstermektedir. Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi dönemlerinin karakteristik özelliği olan ek yuvarlaklaşması geniş zaman ekini de etkilemiştir.

1. GENİŞ ZAMAN EKİNİN TARİHSEL SÜRECİ

Eski Türkçede geniş zaman eki; -ur, -ür; nadiren -ar, -är; tek tük -ır, -ir; fiil tabanının ünlüyle bitmesi durumunda -yur, -yür; nadiren -r. Nadiren aynı fiil tabanına değişik geniş zaman ünlüsü gelir: Alışılmış tegin-ür'in yanında tegin-är de vardır (Gabain, 2007, s. 80).

Gabain (2007) geniş zaman eki ünlüsünün fiillere göre değişiklik gösterdiğini belirterek hangi fiillere hangi ünlülü eklerin geldiğini aşağıdaki gibi belirtmiştir:

-ar, -är, başkaları yanında, aşağıdaki fiil tabanlarına gelir: tart- “çekmek”, al- “almak”, kan- “kanmak”, uq- “anlamak”, ärgür- “(zaman) geçirmek”, bälgür- “belirmek”, bat- “batmak”, tut- “tutmak”, tuğ- “doğmak”, oz- “kaçmak, kurtarılmak”, öç- “sönmek”, ün- “yükselmek”, qod- “koymak”, ögir- “sevinmek”, ür- “üfleme”, büt- “bitmek”, siş- “şişmek”, it- “etmek”, böz- “titremek”, käs- “kesmek”

-ır, -ir: bar- “varmak, gitmek”, kâl- “gelmek”, kal- “kalmak”, arıt- “temizlemek”, bil- “bilmek”, tit- “denmek”, soğıt- “soğutmak”, köyir- “yakmak”, oğşat- “benzetmek”, ämgät- “ızdırap vermek”

başla- “başlamak”, boşa- “kurtarmak”, ti- “demek” fiillerinin geniş zamanları çoğunlukla –yur bazen de –r ile oluşturulur.

Eski Türkçede bu ekler genellikle şimdiki zaman bazen de geniş zaman anlamı vermektedir. Sifat, nadiren isim yapar, yüklem olur (s. 80).

Gabain, *aynu fiil tabanına değişik geniş zaman ünlüsü gelir*, ifadesiyle Eski Türkçe döneminden itibaren geniş zaman ekinin eylemlere gelme hususundaki kural dışılığına işaret etmektedir.

Karahanlı Türkçesinde –r; -ur /-ür; -ır / -ir; -r; -ar / -er geniş zaman ekleridir. Eylemlerden sonra hangi ekin geleceği Türkçenin tarihî ve bugünkü şivelerinin çoğunda olduğu gibi belirli bir kurala bağlı değildir (Hacıeminoğlu, 2008, s. 182). Hacıeminoğlu da geniş zaman ekinin eylemlere gelişindeki kuralsızlığa değinmiştir.

Harezm Türkçesinde geniş zaman –r (-ar, -ur) + şahıs zamiri biçiminde yapılıdır (Eckmann, 2003, s. 30). Çağatay Türkçesinde geniş zaman, – (a, u)r + şahıs zamiri şeklinde oluşturulur (Eckmann, 2003, s. 103). Aslında bu dönemlerdeki geniş zaman ortaçlardan yapılan eylem kipleridir. Geniş zaman, eylem tabanına –(a, u)r + şahıs zamirlerinin getirilmesiyle suretiyle oluşur (Eckmann, 2005, s. 119).

Eski Anadolu Türkçesi döneminde geniş zamanın değişen ünlüsünün yanı sıra farklı kişi ekleri de görülmektedir. Gülsevin, geniş zaman ekinin ünlüsünün hangi şartta ve nitelikte geleceği konusunun başlı başına bir sorun olduğunu ve bugüne kadar konuyla ilgili çeşitli araştırmalar yapıldığını belirtmiştir. Eski Anadolu Türkçesi dönemi metinlerinde düz-dar ünlülerin yerine yuvarlak-dar ünlüler tercih edilmiştir. Bu da dönemin eklerinde görülen yuvarlaklaşma eğilimiyle ilgilidir (Gülsevin, 2011, s. 92).

Türkiye Türkçesinde ise geniş zaman ekleri Ergin’e göre –r ve –Ar şeklindedir ve –r eki yaygın olan ektir. Bütün fiil kök ve gövdelerinin büyük bir kısmına –r getirilir, –Ar ise tek heceli fiil tabanlarına gelir (Ergin, 2013, s. 292). Yine Ergin, bugün –r ile çekimlenen fiillerin eskiden –Ar ile, eskiden –Ar ile çekimlenenlerin ise –r ile çekimlendiğini belirtmiştir. Bunun için de *kıl-ur* > *kıl-ar*, *gör-er* > *gör-ür* gibi örnekler verilebilir. Ergin’in değindiği Türkçenin tarihsel sürecinde gerçekleşen bu değişiklik aslında geniş zaman ekinin kural dışılığına neden olmaktadır.

Banguoğlu (2000), Türkçede zaman eklerini ana ve yan zaman olmak üzere ikiye ayırır, geniş zamanı da yan zamanlar içinde değerlendirir. Geniş zaman için şimdiki zaman bölümünde olduğunu ama geçmişe ve geleceğe dönük kullanılışları olduğunu da belirtir (s. 442).

Korkmaz (2009), geniş zamanın her zamanı içine alan bir süreklilik taşıdığını ve ekin $-r$ ve $-(I/-U)r$ şeklinde olduğunu belirtir, ancak geniş zamanın olumlu çekiminde hangi ekin hangi fiillere geleceği konusundaki sorunlardan da bahseder: “Geniş zaman ekinin ünsüz ile biten tek heceli fiillere eklenmesi bakımından $-(I)r/(U)r$ eki ile $-Ar$ eki arasında birbirine geçişlerin bulunması (böl-er, iç-er, gez-er, göç-er, diz-er, üz-er, al-ır, bil-ir, gör-ür, ver-ir vb), $-(I)r/(U)r$ ekinin hangi türlü, $-Ar$ ekinin hangi türlü fiillere getirildiği sorununu ortaya çıkarmış; bu konuda ekin tarihî gelişme süreçlerini izleyen bazı araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar genellikle Türkçenin başlangıcından gelen bir özellik olarak geniş zaman için basit fiillerde $-Ar$, türemiş fiillerde ise $-r,-(I)/(U)r$ ekinin eklendiği sonucunu ortaya koymuştur.” (s. 638-756). Korkmaz’ın belirttiği bu geçişlilik, tek heceli eylemlere gelmesi gereken geniş zaman eki belirsizliğini beraberinde getirmektedir.

Ercilasun’a göre (1984) Türkçede geniş zaman ekinin $-ur / -ür$ ve $-ar / -er$ olmak üzere başlangıçta iki şekli vardır: $-Ur$ ve $-Ar$. $-Ur$ eki genellikle türemiş fiillerde, $-Ar$ ise basit fiillerde kullanılmıştır (s. 102-133). Ercilasun’a göre (2007), $-Ir$ ve $-r$ de bu iki ekten türemiştir (s. 359-363).

Özel (2018), geniş zamanı eylemin her zaman yapıldığını ve yapılabileceğini belirten zaman olarak belirtir ve eyleme $-r$ ve varyasyonlarının getirilerek çekimlendiğini vurgular (s. 358).

Boz (2015) da *Türkiye Türkçesi Biçimsel ve Anlamsal İşlevli Biçimbilgisi* adlı eserinde geniş zamanın geçmiş, şimdi ve geleceği içine alarak anlamsal bir genişliğe sahip olduğunu belirtir, ancak geniş zaman eklerinin eylemlere getirilmesinde yaşanan kuralsızlıktan bahsetmemiştir (s. 68).

2. GENİŞ ZAMAN EKLERİNİN İÇERDİĞİ ANLAMLAR VE GÖRÜNÜŞ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Geniş zaman; geçmiş, şimdi ve gelecek zamanı da içine alan bir zaman olduğu için geniş zaman ekleri pek çok anlamda kullanılabilir. Ancak Yılmazoğlu’nun (2013) da belirttiği üzere dil bilgisi kitapları genellikle zaman odaklı yaklaşımlarla yazılmıştır (s. 65-67). Bu

nedenle de zaman işaretleyicilerinin farklı bir zamanı ifade etmesi durumu “Zaman Kayması” olarak adlandırılmıştır. Bunun nedeni ise özellikle geniş zaman eklerinin görünüşünden kaynaklanmaktadır. Yılmazoğlu (2013), geniş zaman eklerine anlambilimsel açıdan baktığı çalışmada geniş zaman eklerini inceleyerek geniş zamanın 10 anlamda kullanıldığını belirtmiştir: adetler, alışkanlık, çıkarım, rica, bilimsel gerçekler, tahmin, emir, teklif, çaresizlik, tehdit (s. 65-67).

Benzer (2012), geniş zaman eklerinin konuşma anından önce başlamış olan ve konuşma esnasında, sonrasında devam eden durumlar için kullanıldığını belirterek ekin bu kadar geniş bir zaman dilimine atıfta bulunmasının kullanımda sıkıntılara neden olduğunu belirtmiştir (s. 193). Türkçede ekler, kimi zaman birden fazla işlevi üstlenebilirler. Geniş zaman çekiminde kullanılan ekler de hem görünüş hem zaman hem de kiplik işlevlerini aynı anda verebilir ve diğer eklere göre geniş zaman eklerinde bunları birbirinden ayırmak zor olabilir (Benzer, 2012, s. 195). Geniş zaman ekleri tarihte gerçekleşmiş bir vakayı anlatırken, masallarda ve hikayelerde canlılığı artırırken, konuşma esnasında gerçekleşmekte olan bir olayı anlatırken veya gerçekleşmesi olası olan durumları vurgularken kullanılabilir.

Üzüm’ün (2018) araştırmalarına göre -(A)r eskiden şimdiki zaman ve geniş zamanı bildirmenin yanında daha çok görünüşsel bir ulam olarak kullanılmaktaydı (s. 59). Türkiye Türkçesinde ise anlam alanını genişleyerek kiplik anlamlar kazanmıştır: sigara içer (alışkanlık), gelirim (niyet), (birazdan) gelir (tahmin) vb. Ayrıca Üzüm (2018) açıklamasına şöyle devam eder:

“Geniş zaman yapıları birlikte çekimlendiği diğer biçimbirimlerin temel anlamlarını ortaya çıkarma özelliğine sahiptir ; Eve kadar koşabilir (deontik), Annesine demeyebilir (epistemik). Bu özellik alışkanlık ve yeterlik arasında ilişki kurmamıza olanak sağlar. Geniş zamanda verilen olayın zaman periyodundan ziyade cümledeki özneye odaklanılır” (s. 59).

Kornfilt (1997), Türkçede zaman eklerinin kip ve görünüş işlevleri de olduğunu belirtirken (s. 336) Aydemir (2010) Yavaş (1982) ve Uzun (2015) gibi araştırmacılar ise benzer görüşlerle -r biçimbiriminin zaman ifade etmekten çok görünüş ve kiplik ifade ettiğini belirtirler (s. 45-46; s. 48; s. 19). Ayrıca Uzun (2015) Türkçede iki zaman olduğunu (geçmiş ve geçmiş olmayan) ve geçmiş zaman için -tI, geçmiş olmayan içinse sıfır biçimbirim olduğunu belirtir (s. 336). Uzun’a göre -(A/I)r dâhil olmak üzere geri kalan ekler

zaman göstermezler, kip (gramatical mood) ve görünüş ifade ederler.³ Uzun'un (2015) çalışmasında eylemlerin kip, görünüş, zaman bakımından değerlendirdiği örnekler (s. 336):

inflected verbs	aspect	mood	tense
geldi	-TI	-	-
geliyor	-(I)yor	-	-
gelecek	-	-(y)AcAk -	-
gelir	-	-(A/I)r	-
gelmiş	-	-miş	-
gelmeli	-	-mAll	-
gele	-	-(y)A	-
gelse	-	-sA	-
geldiydi	-TI	-	-(y)TI
geliyordu	-(I)yor	-	-(y)TI
gelecekti	-	-(y)AcAk	-(y)TI
gelirdi	-	-(A/I)r	-(y)TI
gelmişti	-	-miş	-(y)TI
gelmeliydi	-	-mAll	-(y)TI
geleydi	-	-(y)A	-(y)TI
gelseydi	-	-sA	-(y)TI

Yukarıdaki listede görüldüğü üzere Uzun, *A New Analysis for Verbal Inflectional Affixes in Turkish* çalışmasında -(y)TI eki dışında kalan ekleri zaman eki olarak kabul etmemiştir.

3. GENİŞ ZAMAN EKLERİNİN KURALSIZLIĞI ÜZERİNE

Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan *Türkçe Sözlük*'ün (2011) tamamı taranarak listelenen eylemlerde ünlü ile biten tek heceli ve

³ -(A/I)r ve geleneksel dilbilgisinde zaman ekleri olarak kabul edilen eklerin zaman ifade edip etmediği, onun yerine sıfır biçimibirim kullanıldığı konusu ayrı bir çalışmanın konusu olduğu için daha fazla detaya girmeye gerek görülmemiştir.

ünlü ile biten çok heceli eylemlerin tutarlı bir biçimde -r geniş zaman eki aldığı görülmektedir. Lakin geniş zaman eklerinden özellikle -Ar ile -Ir/-Ur eklerinin kullanımı konusunda bazı karışıklıklar mevcuttur. Her ne kadar -Ar ekinin basit ve tek hecelilere, -Ir ile -Ur'un ise türemiş ve çok heceli eylemlere geldiği görülse de bu noktada tek heceli ve basit olan bazı eylemlere de -Ir ve -Ur eklerinin geldiği görülecektir: *al-ır, gör-ür, kal-ır...*

Alanyazında tarihsel Türkçe içinde geniş zamanla ilgili yapılmış çalışmalarda bu konuya değinilse de konular üzerinde pek durulmadığı görülmektedir. Bu konuda Gümüşatam (2009) bir çalışma yapmış ve bu durumu kural dışılık olarak adlandırmıştır (s. 1).

Ergin, geniş zaman ekinin -r ve -Ar şeklinde olduğunu belirtir. Hatta -r eki daha yaygın bir kullanım alanına sahiptir. Tek heceli fiillerin bir kısmına, çok heceli bütün fiil kök ve gövdelerine -r eki getirilir diyen Ergin'in verdiği örneklerde göze çarpan durum ise bu eklerin bugün -Ir/-Ur olarak aldığımız ekler olmasıdır: açıl-ı-r, unut-u-r, ye-r, başlar, den-i-r, gel-i-r. Ergin'e göre -Ir ve -Ur ekindeki ünlüler bağlayıcı ünlü olabilir. -r ve -Ar tek hecelilere getirilir. Peki neden -Ir biçimbirimini ek olarak kabul etmez?

Ergin (2013), Eski Türkçede -r, -Ar ve -Ur olmak üzere üç geniş zaman eki olduğundan da bahsederek -Ur ekinin diğer iki ekten daha eski olduğuna da değinmiştir (s. 387-388). Bu durumda -Ur ekindeki u sesi yardımcı ses olarak kabul edilebilir mi? Kuznetsov'un belirttiği gibi geniş zaman ekinin kökeni de yorı- eylemine dayandığı kabul edilirse -Ur ekinin -yUr şeklerinden türediği anlaşılacaktır. -Ir ekindeki -ı sesi içinde yardımcı ses denilebileceği gibi -u sesinin daralmasıyla ortaya çıktığı da söylenebilir.

Ergin'in (2013) de belirttiği gibi günümüzde geniş zaman çekimi -r ile yapılan bazı fiillerde eskiden -Ar kullanıldığı görülmektedir. -Ar ile çekimi yapılan fiillere ise eskiden -r getirildiği de dikkat çekicidir:

(TT) *gör-ür < gör-er (EAT)*

(TT) *kıl-ar < kıl-ur (EAT) (s. 388)*

Korkmaz (2009), -r ekinin genelde ünlü ile biten tek heceli ve yine ünlü ile biten çok heceli eylemlere geldiğini belirtmiştir. -Ar ekinin ise genelde ünsüzle biten tek heceli sözcüklere geldiğini vurgulamıştır. -Ir ve -Ur'un ise ünsüzle biten bazı tek heceli fiillerle ünsüzle biten çok heceli fiillere geldiğini belirtir (s. 756). Korkmaz da -Ar ile -Ir/-Ur ekleri arasındaki geçişten bahsetmiş ve -Ar ekinin basit fiillerde, -Ir ve -Ur eklerinin ise türemiş fiillerde kullanıldığını öne sürmüştür.

Ancak bazı örneklerde basit fiillerde de *-Ir* ile *-Ur* eklerinin kullanıldığı görülmektedir: *al-ır, gör-ür, kal-ır, ol-ur, var-ır, ver-ir, vur-ur vb.* Bunlar istisna olarak mı değerlendirilmelidir?

Özçelik de (2001) yayımladığı çalışmasında geniş zaman eklerinin bu kuralsızlığından bahsetmiştir. Öncelikle üç geniş zaman eki ve bunlardan *-r* ekinin en eski ek olduğunu belirterek *-Ar* ve *-Ir* eklerinin nasıl ve neden ortaya çıktığını, en eskisinin hangisi olduğunu sorgular. Üstelik geniş zaman eklerinin bu kuralsızlığının Orta Türkçe Dönemine kadar gittiğini de belirterek Orta Türkçede bazı eylemlere hem *-Ar* hem de *-Ir* ekinin getirildiğini vurgular (s. 410). Özellikle de çalışmamızda da bahsedildiği üzere *l, n, r* ve Uygur Türkçesinde ek olarak *d* ünsüzleriyle biten eylemlerde durum oldukça karışıktır (Özçelik, 2001, s. 410). Ayrıca Özçelik (2001) çalışmasında 13 (s. 410), Gencan ise (1973) 12 eylemdeki kuralsızlıktan (s. 329) bahsetmiştir, ancak görünen o ki kuralsız fiillerin sayısı 18'e çıkmıştır.

3.1. *Türkçe Sözlük*'te Yer Alan ve Geniş Zaman Ekini Kurallı Alan Eylemler

Türkçe Sözlük'te yer alan eylemlerin geniş zaman eklerini alma durumları genellikle kurallıdır. Hangi eylemin hangi geniş zaman ekini alacağı belirli bir kurala göre gerçekleşmektedir. *Türkçe Sözlük*'te eylemlerin hangi geniş zaman ekini alacakları madde başında belirtilmiştir. Çalışmadaki tasnif, *Türkçe Sözlük*'ün eylemlerin alması gerektiği ve madde başlarında gösterdiği geniş zaman ekleri temel alınarak belirlenmiştir. Sözlükteki eylemlerin *-Ar, -(X)r* ve *-r* geniş zaman eklerini aldığı görülmektedir.

3.1.1. *-(X)r* Geniş zaman eki alan eylemler

-(X)r geniş zaman ekini sonu ünsüzle biten iki veya daha fazla heceli eylemler almaktadır. Ses uyumlarına göre ek *-ır, -ir, -ur, -ür* olarak değişebilmektedir. Bu olağan ses değişikliği dışında ekin eylemlere gelişini kurallı ve düzenlidir.

Tablo 1. *Türkçe Sözlük*'te *-(X)r* geniş zaman eki

Eylem	<i>-(X)r</i> geniş zaman eki
kemir-	-ir
kıskan-	-ır
konus-	-ur

köpür-	-ür
mayış-	-ır
meleş-	-ir
oluş-	-ur
onar-	-ır
öden-	-ir
öksür-	-ür
paykır-	-ır
pişir-	-ir
püskür-	-ür
sakın-	-ır

3.1.2. -r Geniş zaman eki alan eylemler

Türkçe Sözlük'te -r geniş zaman ekini, sonu ünlü ile biten eylemler almaktadır. Hem tek heceli hem de birden fazla heceli eylemler, ünlüyle bitmesi durumunda -r geniş zaman ekini almaktadır: *yu-r*, *kapa-r* gibi. Bu durum oldukça kurallı ve düzenlidir. Bu ek, özellikle Türkçede addan eylem türen +lA işlek yapım ekiyle üretilmiş eylemlerde sıkça görülmektedir.

Tablo 2. *Türkçe Sözlük*'te -r geniş zaman eki

Eylem	-r Geniş zaman eki
kabakla-	-r
kafesle-	-r
kağşa-	-r

kakı-	-r
kakırda-	-r
kana-	-r
kanıkısa-	-r
kapa-	-r
kargı-	-r
kaşı-	-r
mışıl-da-	-r
mızı-	-r
ocu-	-r
okşa-	-r
oku-	-r
öde-	-r
parıl-da-	-r
pörsü-	-r
sası-	-r
yu-	-r
yürü-	-r

3.1.3. -Ar Geniş Zaman Eki Alan Eylemler

Türkçe Sözlük'te -Ar geniş zaman ekini tek heceli ve sonu ünsüzle biten eylemlerin alması, beklenen kuraldır. Zira sonu ünlüyle biten eylemler -r, sonu ünsüzle biten eylemler -(X)r geniş zaman ekini almakta ve bu durum Türkçenin ses uyumu ile örtüşmektedir. Sonu ünsüzle biten tek heceli eylemler 'genelde' -Ar ekini almaktadır.

Türkçe Sözlük'te yer alan sonu ünsüzle biten tüm tek heceli eylemler -Ar ekini almamaktadır. Az da olsa sonu ünsüzle biten tek heceli eylemlerin -(X)r ekini aldığı tespit edilmiştir. Bu durum Türkçede geniş zaman ekinin kuralsızlığını ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 3. *Türkçe Sözlük*'te -Ar geniş zaman eki

Eylem	-Ar Geniş zaman eki
aç-	-ar
kaç-	-ar
kes-	-er
kırk-	-ar
kop-	-ar
kus-	-ar
küs-	-er
on-	-ar
öp-	-er
piş-	-er
pus-	-ar
saç-	-ar
sars-	-ar
silik-	-er
sol-	-ar
şiş-	-er
tart-	-ar

toz-	-ar
uç-	-ar
üş-	-er
yık-	-ar
yol-	-ar
yum-	-ar

3.2. Türkçe Sözlük'te Yer Alan ve Kural Dışı Olan Eylemler

Türkçe Sözlük'te yer alan eylemlerin hangi geniş zaman ekini alacağı madde başında belirtilmiştir. Türkçedeki çok sayıda ve çeşitli olan geniş zaman ekinin genel olarak belirli bir standarda göre kullanıldığı görülse de düzensiz ve kuralsız olduğu bazı eylemlerin olduğu tespit edilmiştir. Aşağıda listede yer alan bu eylemlerin alacağı ekler de sözlüğe göre listelenmiştir. Belirlenen eylemlerin geniş zaman eki kuralına göre tek heceli olması ve ünsüzle bitmesi hasebiyle -Ar geniş zaman ekinin alması gerekirken Türkçede birden fazla heceli eylemlerin sonuna gelen -(X)r geniş zaman ekini aldığı belirlenmiştir. Geniş zaman eklerinin düzensiz ve tutarsız geldiği tek heceli eylemlerin -l, -n ve -r ünsüzleriyle bittiği tespit edilmiştir. Bu üç ünsüzün ortak özelliği akıcı olmalarıdır. Bunun yanı sıra düzensizliğin olduğu eylemler incelendiğinde kimi eylemlerin tarihsel süreç içinde çok heceli oldukları görülmektedir: *durur-* > *dur-* gibi. Bu eylemler, tarihî süreç içerisinde çok heceli durumdan tek heceli duruma düşmüş olmalarına karşın, aldıkları geniş zaman ekinin birincil versiyonuna bağlı kaldığı ve değişmediği söylenebilir. Ayrıca düzensizliğin görüldüğü eylemlerin tarihsel süreç içinde birtakım ses değişikliklerine uğramış olmaları aldıkları geniş zaman ekinin tutarsızlığına neden olmuş olabilir: *ur-* > *vur-*, *bol-* > *ol-*, *bar-* > *var-*, *ber-* > *ver-* vb. Her hâlükârda birtakım fonomorfolojik nedenler bu düzensizliği ortaya çıkarmıştır.

Türkçede sonu -l, -n, -r ile biten her eylem kural dışı değildir. Örneğin *on-*, *sal-*, *sar-* eylemleri -l, -n, -r ünsüzleriyle bitmesine karşın -Ar geniş zaman ekini almaktadır. Bu durum bir mantık önermesi biçiminde sunulabilir: Tek heceli sonu ünsüzle biten, -Ar eki alması beklendiği halde -(X)r eki alan eylemlerin tamamı -l, -n, -r ile bitmesine karşın, her -l, -n, -r ile biten tek heceli eylem -(X)r eki

almamakta, bu ünsüzlerle bitip -Ar geniş zaman eki alan eylemler de yer almaktadır. Bu durum hem tutarsızlığı beraberinde getirmekte hem de kuralsızlığının tek nedeninin eylemlerin -l, -n, -r ekiyle bitmesinin olmadığı sonucunu ortaya çıkmaktadır. Buna ek olarak eylemlere hangi ekin getirileceği hususunda da birtakım güçlükler yaşanmaktadır. Bu durum hem dil bilgisi istisnası yaratmakta hem de günlük konuşma aktivitesinde karışıklığa neden olmaktadır. Özellikle Türkçenin öğretiminde bu durumun farkındalığı ve açıklanabilir durumda olması dil bilgisi ve doğru konuşma becerisini desteklemesi bakımından kolaylık sağlayacaktır.

Türkçede geniş zaman eki çeşitliliği diğer kiplerde görülmemektedir. Geniş zaman ekinde hem ünsüzlerden sonra gelen -(X)r ve -Ar hem de ünlülerden sonra gelen -r geniş zaman eki bulunmaktadır. Bu ek çeşitliliği de birtakım tutarsızlıklara yer açabilmektedir. Zira diğer kipler yuvarlak ünlülü, dar ünlülü ya da düz geniş ünlülü ekler alırken geniş zamanda geniş bir ek yelpazesi karşımıza çıkmaktadır. Örneğin gelecek zamanın sadece -AcAk düz geniş ünlülü versiyonu bulunmakta, günümüzde yuvarlak ünlülü gelecek zaman eki yer almamaktadır. -m(X)ş öğrenilen geçmiş zaman ekinin -gelecek zaman ekinin aksine- dar-düz ve dar-yuvarlak ünlülü ekleri bulunurken düz geniş ünlülü versiyonları yoktur. Geniş zaman ekinde ise -(X)r düz-dar, yuvarlak-dar, -Ar düz-geniş eklerinin varlığı tarihsel süreç içerisinde ihtiyaca binaen birtakım yeni eklemelerin olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir. Bu yeniliklerin de kuralsızlıkları ortaya çıkarması muhtemeldir.

Bu istisnaya ek olarak Arapça/Farsça ad + Türkçe yardımcı eylem yapılı birleşik eylemlerden bazıları ses olaylarından dolayı birleşik yazılmaktadır. Bu eylemlerden *et-* yardımcı eylemle yapılan birleşik eylemler ses olaylarından dolayı birleştiği için çok heceli olmakta ve buna rağmen tek heceli ünsüzle biten eylemlere gelen -Ar geniş zaman ekini almaktadır. Burada da bir kuralsızlık ortaya çıkmaktadır. Bu birleşik eylemlerin -Ar ekini almasının nedeni *et-* tek heceli ünsüzle biten yardımcı eylemin adla birleşmesinden kaynaklıdır: *katetmek*, *methetmek* gibi.

Tablo 4. *Türkçe Sözlük*'te sonu -l ile biten kuralsız geniş zaman çekimleri

Sonu -l ile Biten Tek Heceli Eylemler	
-Ar Eki Alan Eylemler	-Ir/-Ur Eki Alan Eylemler
çal-ar	al-ır
çel-er	bil-ir
dal-ar	bul-ur
dil-er	gel-ir
dol-ar	kal-ır
gül-er	ol-ur
kıl-ar	öl-ür
sal-ar	
sil-er	
sol-ar	
yel-er	
yıl-ar	
yol-ar	

Tablo 5. *Türkçe Sözlük*'te sonu -n ile biten kuralsız geniş zaman çekimleri

Sonu -n ile Biten Tek Heceli Eylemler	
-Ar Eki Alan Eylemler	-Ir/-Ur Eki Alan Eylemler
an-ar	san-ır

ban-ar	yun-ur
bin-er	den-ir
kon-ar (<i>Kuşlar ağaçlara konar.</i>)	kon-ur (<i>Yemeğe tuz konur.</i>)
yen-er (<i>Hakemi de yenersin.</i>)	yen-ir (<i>Bu yemek böyle yenir.</i>)
on-ar	
sin-er	
sön-er	
sun-ar	
sün-er	
tın-ar	
yan-ar	

Tablo 6. *Türkçe Sözlük*'te sonu -r ile biten kuralsız geniş zaman çekimleri

Sonu -r ile Biten Tek Heceli Eylemler	
-Ar Eki Alan Eylemler	-Ir/-Ur Eki Alan Eylemler
bur-ar	aş er-ir (ermek eylemi er-er şeklinde)
der-er	gör-ür
dür-er	dur-ur
er-er	var-ır
ger-er	ver-ir
gir-er	vur-ur

kar-ar

kır-ar

ör-er

sar-ar

ser-er

sor-ar

sür-er

yar-ar

SONUÇ

-r, -(X)r, -Ar geniş zaman eklerinin hangi eylemlerden sonra geleceği Türkçenin tarihi lehçelerinden günümüze kadar belirli bir kurala bağlı olmaksızın süregelmiştir. Özellikle Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen bireyler için hangi eyleme hangi ekin getirileceği hususu oldukça karmaşıktır. Okullarda ve(ya) üniversitelerin Türkçe derslerinde konuyla ilgili herhangi bir bilgilendirme yer almamaktadır. Ana dil konuşurları eylemlere hangi ekin geleceğini kulak dolgunluğuyla bilmektedir. Yine de özellikle çocukların tek heceli eylemlerden sonra gelecek geniş zaman ekinin getirilmesinde kimi zaman yanıltıkları görülmektedir. Buna ek olarak ağızlarda da eklerin kullanımı tutarsızca ve iki türdür.

Türk Dil Kurumu *Türkçe Sözlük*'ten taranan tüm eylemlerden yola çıkılarak şu sonuca ulaşılmıştır:

Ünlüyle biten tek heceli, iki heceli ve daha fazla heceli eylemlere düzenli olarak -r geniş zaman eki getirilmektedir ve bu durum kuralıdır: *uyu-r, sakla-r...*

Ünsüzle biten iki ve ikiden fazla heceli eylemlere -(X)r eki getirilir: *kılın-ır, okun-ur...*

Ünsüzle biten tek heceli eylemlerde denge durumu değişmektedir. Zira tek heceli eylemlere -Ar geniş zaman eki gelmesi beklenen durumken (aç-ar, böl-er, gez-er, kıs-ar, iç-er, sok-ar, uz-ar, üz-er vb.) *l, n* ve *r* ünsüzleriyle biten bazı tek heceli eylemlere -(X)r eki, kimi

tek heceli eylemlere –Ar eki gelmektedir. Tek heceli yaklaşık 194 eylemden 61’i -l, -n, -r ünsüzlerinden biriyle bitmektedir. Bu 61 eylemden 18’ine –(X)r eki getirilmektedir.

l, n, r ünsüzleri dışındaki diğer ünsüzlerle biten “a, ı, o, u” seslerini içeren bütün tek heceli eylemler -ar; e, i, ö, ü seslerini içeren bütün tek heceli eylemler -er geniş zaman ekini almaktadır. Bu tutarlılığı bozan -l, -n, -r ötümlü, sürekli ve akıcı sesleri, kural dışılığına neden olmuş olmalıdır. Akıcı ünsüzlerin bol sesli olması durumu, söz konusu tek heceli eylemlerde kendinden sonra gelen geniş zaman ekinin durumunu belirlemede etkin rol oynamıştır. Diğer dünya dillerinde olduğu gibi Türkçede de dilde kolaylık, tenafit gibi nedenlerden ötürü dil, zamanla evrilmiştir. Sonu -l, -n, -r ile biten eylemlerin bazılarında -Ar eki gelmekteyken bir kısmına da -(X)r eki gelmektedir ve eylemler incelendiğinde herhangi belirgin bir mantık veya net kural belirlemenin oldukça güç olduğu görülmektedir. Tarihî Türkçe döneminde bu eylemlere gelen eklerin ikili durumlarından araştırmacılar bahsetmiş olup herhangi bir neden ileri sürmemişlerdir. Muhtemelen Türkçenin henüz bilinmeyen dönemlerinde veya eserlerinde bu ek tek biçimliydi yani eylemlerin tamamına ya -Ar eki ya da -(X)r eki geliyordu. Daha sonra dildeki değişme ve gelişmelerle birlikte birtakım ihtiyaçları ortaya çıkarmıştır.

Bu ikili durum, çoğu zaman ana dili Türkçe olanlar için herhangi bir sorun teşkil etmezken bazı ağızlarda veya ana dili Türkçe olmayanlarda ise belirsizliğe neden olabilmektedir. Bu amaçla *Türkçe Sözlük*’ten taranan eylemlerden yola çıkılarak bu ikili durumun nedeni tespit edilmeye ve bir tutarlılık belirlenmeye çalışılmıştır.

kal-, ol-, öl-, san-, var-, ver-, vur-, yun- eylemlerinde -(X)r geniş zaman eki görülmektedir. *kaç-, kak-, kalk-, kan-, kap-, kar-, kas-, kat-kaz-, kes-* gibi eylemlerde –Ar geniş zaman eki görülmektedir. -(X)r geniş zaman ekinin geldiği tek heceli eylemlerde dikkat çeken husus eylemlerin tamamının -l, -n ve -r akıcı sesleriyle bittiğidir. Bununla birlikte -l, -n ve -r sesleriyle sona erip -(X)r geniş zaman ekiyle biten de eylemler bulunmaktadır. Günümüzde -(X)r geniş zaman ekiyle biten eylemlerin özellikle ağızlarda kimi zaman çocuk dilinde –Ar ekiyle tamamlandığını görülmektedir. Sınırlı sayıda -(X)r ekiyle kullanılan eylemlerin belki de tarihî lehçelerde kullanımı –Ar ekiyle idi. Söyleyiş kolaylığından dolayı eklerin daralmış olması söz konusu olabilir. Bu eylemlere gelen geniş zaman ekinin ne zamandan beri bu şekilde olduğu hâlen tartışmaya açık bir konudur.

Türkiye Türkçesinde geniş zaman ekindeki kuralsızlıklar tek heceli eylemlerde görülmektedir. Bu eylemler şunlardır: Sonu -l ile

bitip -Ar geniş zaman eki alan eylemler: *çal-ar, çel-er, dal-ar, dil-er, dol-ar, gül-er, kıl-ar, sal-ar, sil-er, sol-ar, yel-er, yıl-ar, yol-ar*, sonu -l ile bitip -(X)r geniş zaman eki alan eylemler: *al-ır, bil-ir, bul-ur, gel-ir, kal-ır, ol-ur, öl-ür* bulunmaktadır. Sonu -n ile bitip -Ar geniş zaman eki alan eylemler: *an-ar, ban-ar, bin-er, kon-ar, on-ar, sin-er, sön-er, sun-ar, süen-er, ün-ar, yan-ar*; sonu -n ile bitip -(X)r geniş zaman eki alan eylemler: *san-ır, yun-ur, kon-ur, den-ir, yen-ir* bulunmaktadır. -r ile bitip -Ar geniş zaman eki alan eylemler: *bur-ar, der-er, er-er, ger-er, gir-er, kar-ar, kır-ar, ör-er, sar-ar, ser-er, sor-ar, sür-er, yar-ar*; -r ile bitip -(X)r geniş zaman eki alan eylemler: *aş-er-ir, dur-ur, gör-ür, var-ır, ver-ir, vur-ur* yer almaktadır. Sonuç olarak l, n, r ünsüzleri ile biten tek heceli sözcüklerde -Ar ekinin kullanım oranı -İr ve -Ur'a göre daha fazladır. Bu durumda bu eylemlerin istisnai bir durum oluşturduğu vurgulanabilir. Ayrıca özellikle *ye-, de-, ko(y)-, yü-* eylemlerinde -n- edilgen çatı ekinin gelmesiyle oluşan *yen-, den-, kon-, yun-* eylemlerine -(X)r ekinin getirilmesiyle çok heceli eylemlerde özellikle -n- edilgen çatı ekinin sonra getirilen -(X)r eki arasında bir bağ olsa gerektir. Çünkü sonu -n sesiyle biten tek heceli eylemler -Ar (*an-ar, ban-ar, bin-er, kon-ar, on-ar, sin-er, sön-er, sun-ar, süen-er, ün-ar, yan-ar*) ekiyle çekimlenirken bu dört eylemin -(X)r eki ile çekimlenmesi geniş zamanın kuralsızlığını gösterir, aynı zamanda da -n- ekinin geniş zaman çekiminde etkisi olduğuna da işaret edebilir.

Son dönemlerde hem sosyal medyada hem de çeşitli forumlarda *san-ar / san-ır* eyleminde hangisinin doğru olduğu tartışmasında çoğu görüşün *san-ar* eyleminden yana olması, kimi görüşlerin de *san-ır* eyleminden yana olması geniş zaman eki kuralsızlığının sadece akademik değil güncel tartışmalarda da popülerliğini ve hâlen bilinmezliğini koruduğunu göstermektedir. Bu çalışmayla birlikte bu konudaki belirsizliğin giderilmesi, hangi eyleme hangi ekin getirileceği *Türkçe Sözlük* baz alınarak ortaya konmuş, kuralsız olan eylemlerde tutarsızlıkların nedenleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın çıktılarının sonucu olarak alanyazında bu konuyla ilgili yeni araştırmalar yapılması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Aydemir, İ. A. (2010). *Türkçede zaman ve görünüş sistemi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2000). *Türkçenin grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Benzer, A. (2012). *Türkçede zaman, görünüş ve kiplik*. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Boz, E. (2007). *Türkiye Türkçesi biçimsel ve anlamsal işlevli biçimbilgisi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Gabain, A. V. (2007). *Eski Türkçenin grameri* (Akalin, M., Çev.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gencan, T. N. (1974). Geniş zaman kipi. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, XXIX(269), 325-330.
- Gülsevin, G. (2011). *Eski Anadolu Türkçesinde ekler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gümüşatam, G. (2009). Türkçedeki geniş zaman eklerinin ait oldukları eylem kategorileri üzerine bir deneme. *Uluslararası Türkçenin Eğitim ve Öğretimi Sempozyumu Bildirileri: DAÜ*. https://www.researchgate.net/publication/289534311_Turkcede_Genis_Zaman_Eklerinin_Ait_Olduklari_Eylem_Kategorileri
Erişim tarihi: Haziran 2021.
- Hacıeminoğlu, N. (2008). *Karahanlı Türkçesi grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eckmann, J. (2003). *Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi üzerine araştırmalar* (Sertkaya, O. F., Haz.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eckmann, J. (2005). *Çağatayca el kitabı* (Karaağaç, G., Çev.) (3. bs.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (1984). *Kutadgu Bilig'de fiil*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2007). Geniş zaman ekine dair bazı düşünceler, *Makaleler. Dil-Destan-Tarih Edebiyat içinde* (ss. 359-363) (Arikoğlu, E., Haz.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ergin, M. (2013). *Türkçe dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi grameri: şekil bilgisi* (3. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kornfilt, J. (1997). *Turkish*. Londra and New York: Routledge.
- Özçelik, S. (2001). Türkçede geniş zaman ekine dair bazı tespitler. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2001/II(598), 410-411.

- Özel, S. (2018). *Türkiye Türkçesi temel dilbilgisi*. Ankara: Dil Derneği.
- Türkçe Sözlük* (11. bs.) (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kuznetsov, P. Ğ. (1997). Türkiye Türkçesinin morfoetimolojisine dair. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1995*, 193-262.
- Uzun, N. E. (2015). A new analysis for verbal inflectional affixes in Turkish. *International Journal of Foreign Studies*, 8(1), 39-62.
- Üzüm, M. (2018). Zaman, görünüş ve kiplik ilişkisine genel bir bakış. *Turkic Linguistics and Philology*, 1(1), 53-66.
- Yavaş, F. (1982). The Turkish aorist, *glossa*. 16, 40-53.
- Yılmazoğlu, F. (2013). Türkiye Türkçesinde geniş zamana anlambilimsel bir yaklaşım. *Dil Dergisi*, 159, 62-69.